

Проблеми аналізу глобальних ризиків

Воробієнко П.П.,

*(Інститут телекомунікацій і глобального
інформаційного простору Національної академії наук*

України, E - mail: ocvina21@ukr.net)

Гранатуров В.М.

(E – mail: vmgrant@gmail.com)

Соціальні та економічні трансформації, що відбуваються в суспільстві характеризуються появою принципово нових рішень та безпрецедентних можливостей в усіх сферах життєдіяльності людей. Одночасно, ці трансформації супроводжуються появою нових, дотепер незнайомих викликів та загроз, які суттєво і негативно впливають на світову економіку, політику, а також суспільство та окрему людину.

Наслідком трансформацій є посилення невизначеності результатів діяльності людини та суспільства у цілому. Відображенням цієї невизначеності став термін “глобальні ризики”. Масштаби поширення та ступінь впливу цих ризиків постійно зростають. Тому проблема глобальних ризиків досить активно обговорюється на багатьох міжнародних комунікаційних майданчиках. В доповіді висвітлена проблема аналізу глобальних ризиків і ляхи їх усунення

Інтересу до проблеми значною мірою сприяли дослідження фахівців Всесвітнього Економічного Форуму (ВЕФ) щодо глобальних ризиків, результати яких висвітлюються у щорічних звітах (The Global Risks Report) до Форуму у Давосі. На думку авторів дослідження, людству загрожують глобальні ризики, з якими воно не в змозі упоратися у необхідному обсязі.

Фахівці, що займаються цією проблемою, не безпідставно стверджують, що існування глобальних

ризиків ставить на порядок денний питання виживання людства в сучасних природних та суспільно-політичних умовах, що постійно ускладнюються.

Це потребує від світового співтовариства розуміння причин виникнення цих ризиків та можливих наслідків їх виникнення, для прийняття обґрунтованих рішень щодо розробки та реалізації стратегій та планів реагування на можливі виклики та проблеми, що можуть виникнути.

Разом із тим, існуючі дослідження та розробки не завжди можуть слугувати ефективним інструментом у процесі аналізу глобальних ризиків та розробки шляхів і методів їх попередження, або зниження негативних наслідків їх наступу.

Про це свідчать виконані нами дослідження, спрямовані на вивчення шляхів попередження глобальних ризиків, або зниження негативних наслідків їх наступу [1-3].

Погоджуючись із думкою більшості авторитетних фахівців в області ризику про те, що ризик є атрибутом діяльності суб'єкту, а втрати породжені прийнятими, або не прийнятими рішеннями, нами обґрунтовано висновок про те, що суб'єктами глобального ризику є окремі країни та суспільство в цілому.

Сьогодні цю діяльність можна розглядати як спрямовану на забезпечення сталого розвитку усіх країн, за допомогою формування та досягнення цілей сталого розвитку, наголошених ООН. Ці цілі охоплюють переважно соціальні, геополітичні та екологічні аспекти при вирішенні завдань сталого розвитку.

Як показує виконаний нами аналіз, вони спрямовані на попередження або зниження негативних наслідків наступу глобальних соціальних, геополітичних, екологічних та частково економічних ризиків, що дозволяє

розглядати діяльність щодо досягнення сталого розвитку в якості заходів по зниженню цих ризиків.

Проте, нами встановлено, що не всі складові глобального ризику враховано в цілях сталого розвитку. Серед цілей відсутні такі, які можна розглядати як заходи, що сприяють попередженню наступу технологічних та деяких економічних ризиків, або зниженню негативних наслідків їх наступу. Тому навіть якщо усі сформульовані ООН цілі сталого розвитку будуть досягнуті, залишаться ризики, які будуть знижувати рівень сталого розвитку.

Це дозволяє зробити висновок про те, що досягнення цілей сталого розвитку є необхідною, але недостатньою умовою досягнення сталого розвитку. Оскільки без рішення існуючих проблем досягнення сталого розвитку залишається дуже проблематичним.

Виконані нами дослідження дозволяють також визначити наступну проблему аналізу глобальних ризиків.

Відома ключову роль якісного аналізу ризиків. Важливою складовою цього аналізу є виявлення та ідентифікація усіх можливих ризиків, які можуть загрожувати суб'єкту ризику. Для обґрунтованого прийняття рішень необхідно знати, з ризиком якого виду та типу доведеться мати справу. Від непередбачуваного, але виявленого ризику можна певним чином застрахуватися, а від невиявленого або проігнорованого ризику застрахуватися неможливо.

Відомо, що в останній час соціальні та економічні трансформації у суспільстві відбуваються під впливом стрімкого розвитку та впровадження новітніх технологій, зокрема інформаційних та комунікаційних. Однією з форм прояву глобальних трансформаційних процесів, які підвищують залежність розвитку сучасного суспільства від інформації, є активізація та розгортання програм з «цифрової трансформації», які поширилися у діловому світі

в останні декілька років та передбачають впровадження цифрових технологій в усіх секторах економіки.

Серед актуальних проблем, що виникають у процесі реалізації цих програм, та потребують свого вирішення, є поширення впливу на практично усі сфери життєдіяльності суспільства ризиків, які пов'язані з використанням інформації та інформаційних технологій. У зв'язку із цим, у наукових та ділових колах все частіше використовують термін «інформаційні ризики». Масштаби поширення та ступінь впливу цих ризиків постійно зростають.

Історично склалося так, що по-перше, проблема інформаційного ризику почала розглядатися стосовно його прояву на рівні підприємства.

Проте, як показують спостереження, на сьогодні увага переключається на прояв цього ризику на глобальному рівні, який так чи інакше впливає на усі сторони життя суспільства. При цьому під глобальністю цього ризику слід розуміти як територіальний охоплення, так і глибину та вагомість його прояву.

Оскільки об'єктом нашого дослідження є аналіз прояву інформаційних ризиків на глобальному рівні, відзначимо, що безпосередньо інформаційні ризики під такою назвою відсутні у складі щорічних звітах ВЕФ. Це протирічить нашому розумінню проблеми. До речі, інформаційні ризики розглядаються в документах Європейського Парламенту та Ради [4]. Так у Регламенті Європейського Парламенту та Ради про єдиний ринок цифрових послуг (Закон про цифрові послуги) відзначається, що поява в останні роки нових інноваційних послуг інформаційного суспільства (цифрових) сприяють досягненню Цілей в області сталого розвитку, сприяючи економічній, соціальній та екологічній стійкості. Вони внесли великий внесок в соціальні перетворення у Європейському Союзі та в усьому світі. “У той же час

використання цих послуг також стало джерелом нових ризиків та викликів як для **суспільства в цілому** (підкреслено нами — П.П., В.М.) так і для окремих осіб, що користуються такими послугами” [4].

Як наслідок, Регламент встановлює обов’язок для великих онлайн-платформ (з кількістю отримувачів послуги у Союзі більш ніж 45 мільйонів) щодо управління системними ризиками. Вони зобов’язані проводити оцінку ризиків, які викликані, чи пов’язані з функціонуванням або використанням їх послуг, та приймати розумні та ефективні заходи, спрямовані на зниження цих ризиків.

Одночасно, слід відзначити, що внаслідок зростаючого впливу ризиків, пов’язаних із використанням інформації та інформаційних технологій в останні роки, у Звітах ВЕФ у складі глобальних ризиків з’явилися деякі складові інформаційних ризиків.

Так, у Звіті ВЕФ (за 2014 рік) серед 5 топ ризиків, з точки зору ймовірності їх появи, з’явився глобальний ризик під назвою «широкомасштабні кібератаки». У Звітах 2018 та 2019 рр. до 5 топ глобальних ризиків було віднесено вже два ризики, пов’язаних із використанням інформації та інформаційних технологій – «масові випадки шахрайства та крадіжки даних» та «широкомасштабні кібератаки», які включено до складу групи глобального технологічного ризику. В подальшому, до складу глобального технологічного ризику було включено “ризик руйнування критичної інфраструктури та мереж”.

Слід відзначити, що заходи, спрямовані на захист персональних даних та забезпечення безпеки мереж та інформаційних систем, передбачали використання переважно організаційно-технічних заходів, що відповідає концепції, у відповідності до якої ці ризики у складі глобальних ризиків були віднесені до групи технологічних ризиків.

Свою думку відносно обґрунтованості місця розміщення цих ризиків у системі глобальних ризиків, безпосередньо у складі технологічного ризику, викладену нами в [5].

Виконані нами дослідження дозволили висунути пропозицію щодо необхідності доповнення існуючого складу глобальних ризиків окремої групи — “глобальні інформаційні ризики”. До її складу, поряд із ризиками “масові випадки шахрайства та крадіжки даних”, “широкомасштабні кібератаки”, та “руйнування критичної інфраструктури та мереж”, слід додати “глобальні контентні ризики”, “ризик втрати конфіденційності (для державного та приватного секторів), а також “ризик втрати довіри до ЗМІ (джерел інформації)”.

Виділення глобального інформаційного ризику в окрему групу у складі глобальних ризиків визначається низкою факторів: причинами та особливостями їх виникнення та проявлення; специфічністю заходів щодо зменшення імовірності їх проявлення, виключенням, або помягченням негативних наслідків їх наступу; специфічними вимогами до категорії, складу та компетенції менеджерів, які повинні займатися питаннями управління глобальними інформаційними ризиками.

Виконані нами дослідження показують, що специфічний прояв глобальних інформаційних ризиків, джерелом яких є наявність протиборствуючих тенденцій, зіткнення протиборствуючих інтересів, за своєю природою мають кримінально-правові коріння, потребують розробки та впровадження відповідних методів управління цими ризиками. Для цього, поряд із техніко-технологічними методами, необхідно передбачати низку соціально-психологічних та виховних інструментів управління.

Вирішення визначених проблем аналізу глобального інформаційного ризику буде сприяти розробці

обґрунтованої узгодженої стратегії суспільства щодо реагування на виклики та загрози, спрямованої на попередження наступу ризикових подій, адекватне реагування на їх прояв та наслідки. Це, у свою чергу, буде сприяти досягненню цілей сталого розвитку суспільств.

Література

1. «Features and consequences of manifestation of information risks at the global level in modern conditions» / В.М. Гранатуров, І.А. Кораблінова // Збірник наукових праць ОНАЗ №1, 2020, №1 – с. 108-111.

2. Theoretical and methodological problems of global risk analysis in social and economic spheres / Granaturov Vladimir, Vorobiyenko Petro, Korablinova Iryna // Trends in scientific in economics and management: collective monograph – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2021. - с. 384-395

3. Цели устойчивого развития, провозглашенные ООН – составляющая механизма управления глобальными рисками / Воробийенко П.П., Гранатуров В.М.//Trends in scientific in economics and management: collective monograph – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2022. - с. 657-671.

5. Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC. – [Електронний ресурс], режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=COM%3A2020%3A825%3AFIN>

6. Danchenko A. I., Granaturov V.M., Vorobiyenko P.P. On the risks of a new technological structure – «INDUSTRY 4.0». Інноваційна економіка. – 2017. – № 9-10 (71). – С.22 – 27.